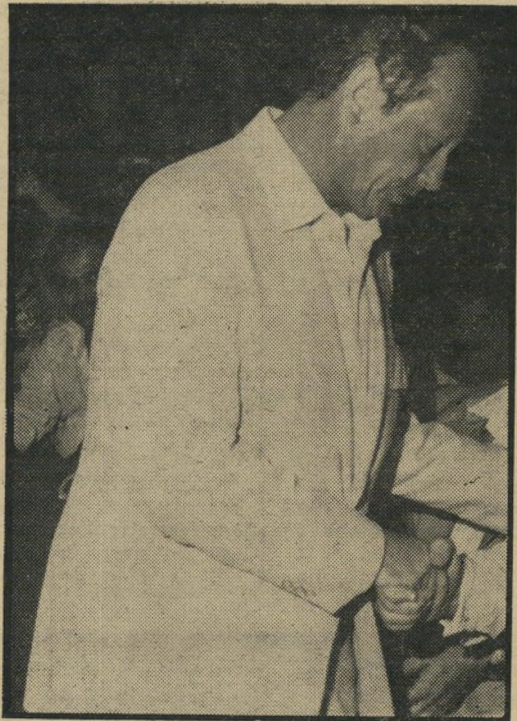

יגאל אלון הגיע למישרד החוץ תחת עונן כבד. אך הוא יכול להפתיע את המדינה

חוץ מזה

ען כבד רובץ עתה על מישרד החוץ. ייתכן שמעולם לא היה נתון במצב כזה אומלל יותר. הצורה שבה עבר — אך לא הועבר — המישרד מדי אבא אבן לידי יגאל אלון, אינה מוספסה לו יוקרה. נדמה שאבן זכה, בלכתו, לאהדה שמעולם לא ניתנה לו בעודו בתפקיד. ואילו אלון הגיע לתפקיד בליווי מקהלה של שריקות.

יחר על כן, בשנים האחרונות נוצרה בארץ מעין אופי נה אנטי-אלוני. חלק גדול של הציבור מוכן להתייחס מראש בזלזול ובשאינון לכל מעשיו, יהיו אשר יהיו. אבל יגאל אלון הוא עכשיו שר החוץ. מה יהיה גורלו של מישרד החוץ בהנהגתו?

אם נתקדם לרגע מן התופעות המכוערות שליוו את החילופין, ומריקמת היחסים רבין-אבן ואבן-אלון, יהיה לנו קל יותר לבחון אובייקטיבית את כישוריו של יגאל אלון לתפקיד מסוים זה.

התמונה רחוקה מלהיות שלילית. יש לאלון ה"ציחצוח" הרוש במיוחד לשר החוץ. הוא השתפף לאימנעט בהופעות בינלאומיות, בחברת גדולי העולם. הוא עבר תקופת לימודים באוקספורד ומדבר אנגלית בצורה נאותה, אם כי בניב ישראלי. אינו סבור ששר חוץ ישראלי צריך לדבר אנגלית במבטא המלכה. מעבר לכישורים טכניים אלה, יש לאלון כמה מעלות חשובות:

● הוא השר היחיד בממשלה הקודמת, שהענין להציע תוכנית ברורה לשלום ישראלי ערבי, ואף לדבוק בה.

● לתוכנית זו אין סיכוי להתקבל עלידי העולם הערבי, מפני שהיא כוללת סיפוח שטחים גירחבים. אך לפחות היתה כאן התחייבות פומבית להחזיר את מרבית השטחים המוחזקים תמורת שלום.

● הוא היה השר היחיד בממשלה הקודמת, שהציע יוזמות שלום פעילות. בין השאר נפגש עם המלך חוסיין ונקט יוזמות אחרות.

● בניגוד לגולדה מאיר, משה דיין, אבא אבן ויצחק רבין, נאומיו להצגת ממשלת, גם יצחק רבין) לא שלד אלון מעולם את רעיון הקמתה של מדינה פרספטיבית.

● דווקא בגלל הנסיבות שליוו את בואו לתפקיד זה, יהיה לאלון מניע חזק מאד להציל את עצמו בתפקידו החדש, עליידי נקיטת יוזמות חיוביות. זוהי רשימה די מרשימה.

ריחוף מודרני אינו יכול, כמוכן, לנהל מדיניות עצמאית, כראות עיניו.

עברו ימיהם של שרי החוץ הגדולים, הוד מעלתם שר הטבעו חותמים על ההיסטוריה — אנשים כמו מטרניך האוסטרי, קאסלרה ופאלמרסטון הבריטיים, טאליראן הר צרפתי. בעזרת כלי-התיקשורת המודרניים שולטים ראשי הממשלות בעצמם על המגעים הבינלאומיים ונפגשים איש עם רעהו, הכנסות הנוראות, הכרוכות במילחמה המודרנית, מכריחות את ראייה הממשלות ליטול לידיהם אחריות ישירה לעיצוב מדיניות החוץ. בארצות רבות שוב אין שרי-חוץ אלא שרי-הדואר-הדיפלומטי, ואילו השגרירים הפכו דוריים-בעלי-צילינדר.

אך הנה בא הנרי קיסינג'ר, הסופרספאר היחודי, והולכת שאין זה חייב להיות כך.

"הנרי המעופף", תלמידו המוצהר של מטרניך, עושה היסטוריה. הנסיבות הפוליטיות החריגות, הקיימות עתה בבירה האמריקאית, מעניקות לו תופש-פעולה בלתי רגיל במינו.

ייתכן מאוד שמעמדו של יגאל אלון במדי שדה החדשה יפתח בפניו אפשרויות דומות.

רבין יהיה, בלי ספק, המנהיג, והוא יבצע על קו הממשלה. אבל רבין יהיה עסוק בשטחים רבים, ובראש וראשונה בשטח הביטחון, הזועק להתערבותו האישית. אלון יוכל להשפיע בממשלה החדשה הרבה יותר מקודמו בממשלת גולדה.

לפניו תעמוד הדוגמה החיה של קיסינג'ר, המפתח לחיקוי.

השאלה הגדולה היא: האם מישרד החוץ בכלל ערוך לכך?

קיסינג'ר לא היה יכול לפתח את שלל יוזמותיו הדרמטיות — כלפי ברית-המועצות, סין, ויאט-נאם והמרחב שלנו — לולא עמד לרשותו מכשיר החסר לחלוטין בארץ: מטה חשיבתי המשוחרר מכל אחריות ביצור עית.

כי קיסינג'ר אינו רק שר-החוץ, אלא גם ראש המועצה לביטחון הלאומי של ארצות-הברית, זהו גוף השוכן ב"נספח" של הבית הלבן.

הצרה של כל מישרד-חוץ היא, שהוא עמוס באלף ואחד תפקידי שיגרה, החשובים כשלעצמם. המגעים עם השגרירויות הפזורות ברחבי העולם, הצורך להחליט על נושאים ללא-ספור המתעוררים ביחסים עם המדינות, הבעיות הסבוכות של ייצוג, מינהל ומשק — כל אלה בולעים את עיקר המרץ של המישרד.

מרוכ עצים אין מישרד-החוץ רואה את היער.

המנגנון השני של קיסינג'ר פותר בעייה זו. יושבת שם קבוצה גדולה של צעירים מבריקים, הפגונים למחשבה שיטתית, להערכת מידע ולגיבוש אלטרנטיבות.

לפני שנים אחדות, בעת ביקור בוואשינגטון, עמדתי על ההבדל הגדול בין שתי המערכות, המשלימות זו את זו. שוחחתי במשך זמן קצוב עם ג'וזף סיקסו במישרד החוץ, וביליתי לאחר-מכן כמה שעות עם הארולד סונדרס בניספח הבית הלבן. בשיחה הראשונה למדתי מהי המדינה יות הקיימת של ממשלת ארצות-הברית (למשל: תמיכה בכלך חוסיין). בשיחה השנייה גילגלנו באופן בלתי פורמלי אפשרויות רבות חדשות (למשל: שילוב הפלסטינים גם בהסדר-שלום). בשיחה זו קפצו הרעיונות כמו כדורי פינג-פונג, התגלגלו לכיוונים שונים, עברו הלך וחזור. היתה זאת עבודה מחשבתית מרתקת, שנועדה לגבש ולהאיר אפשרויות רבות ושונות — כדי להניחן, בבוא היום, בפני מי שצריך להחליט.

ככל רחבי ממשלת-ישראל אין בנמצא גוף כזה — ולא רק לגבי מדיניות-החוץ. יש צורך לכראי — בחינת יש מאין.

אין זה הגוף היחיד החסר במערכת מדיניות-החוץ של ישראל.

בחלוקה הקיימת של הסמכויות בין מישרד-הממשלה, הופקד מישרד-החוץ על כל היחסים בין ישראל העולם הערבי, מילבד היחסים הצבאיים. לצורך זה קיימות ב-מישרד-החוץ מחלקת-החסר, ומחלקת-המיזורה-התיכון, מחלקת-החקר התרדנה בתקופת כהני נתם ריגה, מחלקת מאיר ואבא אבן, והפכה קלוי פה ושם.

דו"ח-הביניים הראשון של ועדת-אגרנט מצביע, בצדק, על מחלל הרה-אסון זה, שהותיר את אמ"ן כגוף היחיד המסוגל להעריך מידע מהעולם הערבי. כאשר טעה אמ"ן את טעותו ההיסטורית ערב יום-הכיפורים, לא היה מי שיאזן את המישגה, המחירי שולם בדם.

מחלקת המיזורה התיכון לא היתה מימיה אלא בדיחה עגומה. בכך הנוגע לעולם הערבי פשוט אין היא קיימת. יחד עם קודמיו, נושא אבא אבן באחריות למחדד מכריע זה.

האמת ההיסטורית היא שמשגה שרת עיצב את מישרד החוץ כמכשיר ללוחמה פוליטית נגד העולם הערבי. זה היה תפקידו העיקרי היחיד, מילבד סיפוק צורכי הייצוג והראווה. שר-החוץ גולדה מאיר התרפה תפקיד זה. אבא אבן המשיך בו, מאחר שהתאים מאד לכישוריו הייחודיים כפולמוסן מבריק.

כיום מסוגל מישרד-החוץ להגיב על השמצות ערביות בהשמצות ישראליות, להשיב על זיופים וחצאיימיות ערביים בזיופים ובחצאיימיות משלנו, ולעמוד בדי קרבות פולמוסיים בנוסח זיכוחי הכמרים והרבנים בספרד של ימי-הביניים.

אין הוא מסוגל לשום דבר אחר.

נדמה לי שכבר סיפרתי את הסיפור הבא, האופייני למצב זה: ב-1966 נקראתי עליידי שגריר ערבי בפאריס לשיחה דחופה בשגרירותו. בשיחה זו העלה רעיון ש-ממשלתו תפעל למען השלום הישראלי-ערבי, תמורת שירות פוליטי מסויים מצד ישראל. הבינותי שהצעה מכוונת לממשלת ישראל, ועל כן דיווחתי עליה לאבא אבן מייד עם שובי. אבן ליבל את פני בדידות, והקשיב לדברים בתשומת-לב. (לא היו תוצאות).

בצאתנו מהשיחה אמר לי מרדכי גית, אז מנהל מחלקת המיזורה-התיכון במישרד-החוץ (וכיום מנכ"ל מישרד ראש-הממשלה): „אין כל אפשרות לבצע את הדבר. אילו החליט אבן לקבל את ההצעה, היה זקוק ל-חומר-רקע חיוני על מצבה של אותה מדינה ערבית. אין במישרד-החוץ שום גוף המסוגל בכלל להכין חומר כזה.“ זוהי האמת הפשוטה והמתירדה. כמות שהוא, אין מישרד-החוץ מסוגל למצא תפקיד כלשהו במרחב.

מציאות זו הניעה אותי, ערב מיבצע-קדש ב-1956, להציע את הקמתו של מיניסטריון מיוחד לעניינים ערביים, שבמסגרתו יקום „מטכ"ל לבן“ של מאות מומחים לתיכנון ולביצוע יוזמות-שלום.

האיש היחיד בצמרת ישראל שאימץ לעצמו רעיון זה היה יגאל אלון. בסיפורו חסך של חזק, שהופיע כעבור שלוש שנים, הציע אלון הקמת „רשות מיוחדת, אשר תפעיל את מיטב המוחות ובעלי-הקשרים בעולם הקרוב והרחוק, ותפקד על תיכנון המאבק לשלום.“

קשה לדרוש מישרד-החוץ יגאל אלון שירדגוד עתה בהקמת מיניסטריון מיוחד לשלום, מחוץ למיסגרת מישרד-החוץ. אך אפשר וצריך לדי רוש ממנו ליום לפרוע את השטר בתוך מיסגרת מישרד-החוץ.

המיבחן הראשון של שר-החוץ החדש יהיה בביצוע שינוי דראסטי של מיבנה מישרד-החוץ, היערכותו וסגני-נונו.

עליו להקים לאלתר, ואפילו בחיפזון, גרעין של מטכ"ל לבן, תוך ריכוז עשרות מומחים לארצות-ערב, לפסיכולוגיה, למודיעין פוליטי, לתיכנון מדיני ולהסברה, הן כפקידים מן המניין והן כיועצים חיצוניים.

אני משוכנע שרבים ומזכירים יירתמו מרצון למאמץ זה, בלי משכורת וברי מעמד רישמי, כך שדא יתעוררו בעיות תקציביות ומינהליות מסובכות.

בד-בבד עם הכנת הכלים האירגוניים, עליו לפתח את היוזמות המדיניות וההסברתיות הראשונות, שיהיה בכוחן לשנות את האווירה במרחב וליצור אצל הערבים את הנכונות להעניק יחס חדש לממשלה החדשה. **פקיצור: להוכיח שנפתח מעצמו דף חדש ביחסו ישראלי-ערבי.**

איש אינו יכול להיבנא אם יעמוד אלון במיכתן זה, ויפתח דף חדש גם בחייו הפוליטיים. אפשר רק לאחל זאת — לו ולמדינה.

בסופו של דבר, לא ייקבע מעמדו של שר החוץ יגאל אלון עליידי הפרשות העגומות שהיו קשורות במינויו.

הוא ייקבע עליידי מעשיו — או מחדליו — של אלון עצמו, בשבועות ובחודשים הקרובים. **אחרי שנים רבות של תיסכוף, ניתנה לו הזדמנות גדולה, ההמשך יהיה תלוי ביעצמו.**